

“Vier Heerlijkheden”

Jubileumuitgave ter gelegenheid van het 25 jarig bestaan van de

Historische Werkgroep
Stichting De Vier Heerlijkheden
Brakel.

Omslag: “Huis Brakel”.
Tekening: Jaap Verweij.

	Blz.
Historische Werkgroep Stichting De Vier Heerlijkheden	3
Het dorp Aalst	12
Het dorp Brakel	24
Het dorp Poederoijen	38
Het dorp Zuilichem	47

Redactie:
Jan van Brakel.
Jan van Loopik.
Jaap Verweij.
Ap de With.

Historische Werkgroep
Stichting
De Vier Heerlijkheden
Brakel.

Secretariaat: Vrijheidslaan 9,
5306 BJ Brakel.
Tel. 0418-672698

Oplage: 200 stuks.

Druk: Offsetdrukkerij Van der Perk B.V., Groot-Ammers.

Historische Werkgroep

Stichting De Vier Heerlijkheden

De Stichting “De Vier Heerlijkheden” is opgericht met als doel:

“het interesseren van de lokale bevolking voor de historie van de vier kerkdorpen van de (voormalige) gemeente Brakel en van Loevestein en voorts al hetgeen hiermede rechtstreeks of zijdelinks verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords”.

De Stichting tracht haar doel onder meer te verwezenlijken door middel van activiteiten zoals het organiseren van tentoonstellingen, het verrichten van historisch-, archief- en archeologisch onderzoek en het publiceren van resultaten van de onderzoeken.

Het eerste teken van het bestaan, zij het nog niet als stichting, bestond uit het organiseren van een tentoonstelling in maart 1987 over gebruiksvoorwerpen onder de naam: “Brakel 1887”. Toen al was er veel aandacht voor fotomateriaal.

*Johan van Vossen,
burgemeester Bol
en de directeur van
het Nederlands
Openluchtmuseum.*

De mensen van dit eerste uur waren: *Johan en Viola van Vossen-van Soest, Gerdien Vos, Arie Vervoorn, Willem van Oostrum, Ap de With en Trees Blom (als extern adviseur).*

“t Veur”

“De Geut”

De interesse van de werkgroep, richtte zich vervolgens op de archeologie. Gesterkt en gesteund door de leden van de werkgroep Loevestein werd in maart 1990 een tentoonstelling gehouden onder de naam: “Tot in de bodem uitgezocht”.

Deze tentoonstellingen trokken veel belangstelling. Toen achtte de werkgroep de tijd rijp om een stichting op te richten. Tijdens een werkgroepvergadering op 26 juni van dat jaar werd unaniem besloten om met enkele leden naar de notaris te gaan. Op 12 juli 1990 is de oprichtingsacte bij de notaris Meuleman in Zaltbommel gepasseerd, waarbij als comparanten aanwezig waren Johan van Vossen en Ap de With.

Het eerste bestuur bestond toen uit Ronald Looijen uit Brakel als voorzitter, Johan van Vossen uit Brakel als secretaris, Ap de With uit Brakel als penningmeester en verder als lid Martha van Veenendaal, en Viola van Vossen uit Brakel, Karel Kalkman, Jaap en Janny Verweij en Wim van Wijnen uit Zuilichem en Arie Vervoorn uit Poederloijen.

Hierna volgden nog vele tentoonstellingen en activiteiten van de Stichting zoals een jaar later de tentoonstelling: “De Vier Heerlijkheden stellen zich voor”, deze was wederom in Huis Brakel.

Weer twee jaar later in 1993 hield men in Aalst een tentoonstelling met als formule: oude gebruiksvoorwerpen, familiefoto's en dorpsansichten. Foto's werden op zwart-wit negatief gezet, afgedrukt, op een A-4 geplakt en voorzien van tekst. De originele foto ging weer terug naar de eigenaar. Veel gebruiksvoorwerpen werden tijdens de tentoonstelling in bruikleen gegeven of men stond de voorwerpen af aan de stichting.

In 1995 paste men dezelfde formule toe in Zuilichem. De Stichting gaf een boekje uit met diverse artikelen over het verleden.

De naam van de tentoonstelling en het boekje was:

“Kèl, kèl, waene tijd was tè...”

Ook dit was een succes.

In 1997 was in het dorps huis van Poederrijen, de tentoonstelling: “Woest volk van Poederetta”. Voor de kinderen van de bovenbouw van de basisschool werd een prijsvraag uitgeschreven. Ook hier werd weer een boekje met dezelfde titel uitgegeven met diverse artikelen over het leven in het dorpje aan de Maas.

In 2000 organiseerde de werkgroep in Huis Brakel een tentoonstelling onder de naam “Effe terp rond”.

Op woensdagavond 12 april was de opening door wethouder A. van Engelen en donderdag tot en met zaterdag was de tentoonstelling toegankelijk voor het publiek.

Sommige mensen kwamen drie dagen kijken. Ook toen verscheen weer een boekje.

*Naar een oude film over Brakel
kijken kan best leuk zijn.*

Op zaterdag 27 november 2004 werd in ‘t Gement in Aalst het eerste exemplaar van het boekje “In Aolst kan alles wèr”, uitgereikt aan de Zaltbommelse wethouder de heer Van Engelen. Het boekje was geschreven door Frank van Straten en Hannie van Wijk-Ermstrang. Rondom de uitgave van dit boekje was een tentoonstelling georganiseerd rondom het thema “huwelijk”.

Tijdens de tentoonstelling op 17 november 2007 in het dorps huis Den Ham in Zuilichem werd door de vicevoorzitter van de Stichting, de heer Jaap Verweij, het eerste exemplaar van het boekje “Zuilichemers, wonen en werken in verleden tijd” uitgereikt aan wethouder Wilfried Romp. Jan van Brakel schreef dit boekje.

De tentoonstelling duurde van tien uur ‘s morgens tot tien uur ‘s avonds en werd door zo’n 500 bezoekers bezocht.

Op vrijdag 19 november en zaterdag 20 november 2010 was er wederom een succesvolle tentoonstelling georganiseerd door de werkgroep. Ter gelegenheid van deze tentoonstelling werd weer een boekje uitgegeven met de titel “Groeten uit Poederijen”. Het eerste exemplaar werd toen uitgereikt aan dhr. Frederik Jurriaanse, een nazaat van de heer van Poederijen.

*De heer Frederik Jurriaanse en
Ronald Looijen.*

De tot nu toe laatst georganiseerde tentoonstelling was op vrijdag 14 en zaterdag 15 november 2014 in Huis Brakel. De tentoonstelling en het boekje kreeg de titel mee “De Heerlijkheid Brakel, over Heren van stand en gewone Brakelse mensen”. Het ging over de gewone Brakelse mens, met name het leven in Brakel een halve eeuw geleden. Met foto’s en voorwerpen uit die jaren werd er een beeld geschetst van die tijd. Velen herinnerden zich de Brabantiatrommels en het bruine servies en oranjegekleurde gebruiksvoorwerpen. Diverse langspeelplaten singeltjes en geluidsapparatuur waren te bewonderen. Ook werd er muziek uit die jaren gedraaid. De jeugd vermaakte zich in die tijd op zaterdagavond in het uitgaanscentrum “de Paerel” aan de Terpstoep. Op de tentoonstelling stonden zelfs enkele bromfietsen die in de jaren 60 van de vorige eeuw door de jongelui bereden werden. Er was een fotogalerij met ruim 250 personen uit die tijd.

Ook de foto’s van de verdwenen dijkhuizen uit het boekje van Lena Dijkhof en een film uit 1966 werd permanent vertoond. Speciaal voor deze tentoonstelling waren foto’s uitvergroot van de verbouwing van Huis Brakel. De foto’s gaven een aardig beeld van de restauratie. Uiteraard waren alle fotoboeken en de krantenknipsels van Brakel uit de verzameling in te zien.

Het was een drukte in Huis Brakel.

Ook heeft de Stichting een verzameling oude gebruiksvoorwerpen en textiel in beheer. Deze verzameling breidt zich nog steeds uit. Na enkele jaren gebruik te hebben gemaakt van ruimte in Huis Brakel beschikt de werkgroep sinds de zomer van 2004 over het voormalige Koetsiershuis naast Huis Brakel. Als laatste woonde hier het beheerdersechtpaar van Huis Brakel, Jaap en Nel Groot.

*Op dinsdag
7 september 2004
opende burgemeester
Van den Bosch
het Koetsiershuis.*

In het Koetsiershuis is ruimte om bezoekers te ontvangen. Men kan daar de fotoverzameling bekijken. Vaak worden foto's aangeboden door bewoners uit de vier dorpen. De foto's worden gedigitaliseerd en een afdruk komt dan in de fotoverzameling. De Stichting beheert ook een bibliotheek. Alles wat uitgegeven wordt en betrekking heeft op de Bommelerwaard wordt door de Stichting verzameld. De bibliotheek bevindt zich op de begane grond. De voorkamer is ingericht als "stijlkamer" met zoveel mogelijk spulletjes van halverwege de vorige eeuw.

Op de eerste verdieping is een textielkamer ingericht waar men de verzameling oude kleding kan bewonderen. Op deze verdieping is ook de verzameling oude gebruiksvoorwerpen en gereedschappen ondergebracht en is de werkkamer voor de werkgroepleden. Hier worden ook de archiefstukken bewaard. Waardevolle stukken die de stichting in bezit krijgt, worden overgedragen aan het Regionaal Archief Rivierland in Tiel.

Geregeld wordt een beroep gedaan op de Stichting om hun fotoverzameling in te mogen zien. Enkele werkgroepleden gaan dan met de verzameling naar bijvoorbeeld een bejaardenvereniging of vrouwenvereniging waar dan de fotomappen ingezien kunnen worden.

De mensen die in het verleden vanaf de oprichting in 1990 hun medewerking aan de werkgroep hebben verleend zijn:

Johan van Vossen, Lineke van Beekhuizen, Martha van Veenendaal, Wim van Wijnen, Karel Kalkman, Nanco van Wijk, Frank van Straten, Reina Boer-Dijkhof en Han en Anita Huis.

De huidige werkgroepleden zijn: *Ronald Looijen, Jaap en Jannie Verweij, Hannie van Wijk-Ermstrang, Gonnie van Veen, Jennie Grandia, Jan van Brakel, Ap de With, Rick Spiering, Corry Maas-van de Moere, Wim Klop, Corrien van Ooijen, Viola van Vossen-van Soest, Cees Alberts, Ruud Wahlbrinck en Jan van Loopik.*

Johan van Vossen, 1928 – 1999

We herinneren Johan van Vossen ons als een aimabel persoon, met veel capaciteiten. Hij had een groot oog voor kunst, cultuur en historie en heeft via de politiek en diverse maatschappelijke functies zijn sporen in de gemeente Brakel nagelaten. Ik heb hem zelf leren kennen in een werkgroep waarin hij probeerde om via een mobiele bus het algemeen muzikaal vormend onderwijs op de lagere scholen in de regio een impuls te geven. Historische panden moesten bewaard blijven, echter niet renteloos blijven staan, ze moesten een functie krijgen waardoor het toch enig rendement opleverde. Hij had wat dat betreft een vooruitziende blik. Samen met zijn vrouw Viola hebben ze in Brakel de fraaie boerderij aan Flegelstraat 1 gerestaureerd, het pand is beeldbepalend voor de kern van Brakel.

Door zijn activiteiten in de beheerscommissie van Huis Brakel heeft hij een aanzet gegeven in het organiseren van de tentoonstelling Brakel 1887, een aanzet voor de oprichting van de Historische Werkgroep Stichting De Vier Heerlijkheden in 1990.

Helaas werd zijn functioneren als secretaris voor de Stichting al snel gehinderd door een slopende ziekte en overleed hij op 26 januari 1999.

Namens de werkgroep, Ap de With

Het dorp Aalst

Aalst wordt in de negende eeuw Halosta genoemd. Volgens een akte uit het jaar 814/815 schenkt een zekere Baldericus, een Frank, enige stukken grond uit Halosta aan het Benedictijner klooster Laurisheim bij Mainz. De naam van een cafetaria in Aalst herinnert nog aan de oude benaming. Later leest men Alost (983) en Aelst (1133). Het Belgische plaatsje Aalst heet in het Frans nog steeds “Alost”.

Gedurende de vijftiende en het grootste deel van de zestiende eeuw was Aalst in het bezit van de familie van Aalst. Door huwelijk erfde de familie Torck de bezittingen, daarna ging alles over in het bezit van het geslacht van Lynden. Aalst had ook een kasteel, gebouwd door Boudewijn II van Heusden, waarvan de laatste resten aan het eind van de negentiende eeuw zijn gesloopt.

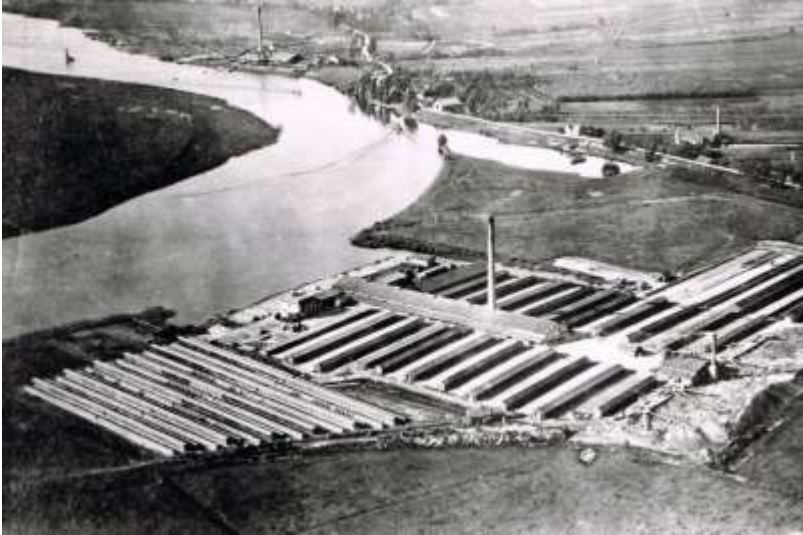
Verschillende oudheidkundige vondsten zijn i.v.m. de ruilverkaveling in Aalst gedaan door de heer H. Voogd uit Rijswijk (N-B). In het Hamblok en de Molenpolder vond men resten van een Romeinse nederzetting, zoals aardewerk, een afvoergoot, huttenleem en visnetsteentjes. De nederzetting was gelegen aan een stroom waarvan de Drielse wetering nog een overblijfsel is. In de oostelijke kern heeft men aardewerk uit de Karolingische tijd gevonden (negende eeuw) en in het centrum aardewerk uit de elfde tot en met de veertiende eeuw, zoals een Jacobakannetje. De vondsten bevinden zich bij de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek in Amersfoort.

Aalst is alleen van 1812 tot 1817 een zelfstandige gemeente geweest. Samen met Poederroijen vormde het tot 1955 één gemeente.

Vanaf 1850 tot 1955 was de burgemeester van gemeente Brakel ook burgemeester van de gemeente Poederroijen waar Aalst deel van uitmaakte. Bij de gemeentelijke herindeling van 1 juli 1955 behoorde Aalst samen met Poederroijen, Zuilichem en Brakel tot de gemeente Brakel.

Vanaf 1 januari 1999 behoort Aalst tot de gemeente Zaltbommel.

Steenfabrieken

Steenfabriek De Rijswaard.

Zoals langs vele rivieren verschenen ook in Aalst aan het eind van de negentiende eeuw steenfabrieken, in Aalst waren dat “De Rietschoof” en “De Rijswaard”. Een groot gedeelte van de bevolking was op deze fabrieken werkzaam, zij hadden een sterke invloed op het leven in dit dorp, niet alleen mannen maar ook vrouwen en kinderen hadden een aandeel in het werk op die fabrieken. Op beide fabrieken samen werkten aan het eind van de negentiende eeuw ongeveer honderd volwassenen, waaronder ruim tien vrouwen en nog een stuk of twintig kinderen. De omstandigheden werden met de komst van stoommachines beter, behalve de paarden kwam in 1916 de eerste locomotief in actie en zo ontwikkelde Aalst zich tot een dorp met een sterk sociaal leven. De herfst en de winter waren vaak slechte tijden voor de arbeiders omdat dan vaak het werk op de fabriek stil lag. Velen probeerden wat geld te verdienen met het vangen van mollen of gingen zelfs op bunzingjacht of kaptten ‘s winters dood hout uit de grienden. Men leefde in die periode ook van het vetgemeste varken.

De Hervormde kerk

Tot in het begin van de twaalfde eeuw gingen de bewoners van Aalst in Wijk, aan de andere kant van de Maas, over de rietstoppels naar de kerk. Aalst behoorde onder de parochiekerk aldaar.

Bisschop Andreas van Utrecht besloot in 1133 dat de inwoners van Aalst een eigen kapel mochten stichten.

De kerk bestaat uit een eenbeukig schip en een driezijdig gesloten koor. Het was oorspronkelijk gewijd aan O. L. Vrouw en de heilige Antonius. Onder de pleisterlaag van de noordmuur bevinden zich sporen van kleine hooggeplaatste rondboogvensters terwijl in het onderste gedeelte van de toren zich nog resten van een tufstenen muur bevinden. Waarschijnlijk zijn in de veertiende of vijftiende eeuw het schip en de toren met bakstenen verhoogd terwijl het koor van de kerk toen de driezijdige sluiting kreeg. Aan de oostzijde was vroeger tussen de steunberen een kleine consistoriekamer. Later is aan de zuidzijde de huidige gebouwd. In 1922 is de zuidmuur vernieuwd, terwijl in 1969 in de kerk de nodige aanpassingen zijn verricht. Het meubilair is vernieuwd en de zandloophouder die tot dan toe als doopvont houder werd gebruikt is in ere hersteld en voorzien van nieuw glas, aan de muur bij de preekstoel opgehangen. Voor het doopvont werd een smeedijzeren driepoot aan de kerk geschonken en er werd een nieuw orgel gebouwd.

Aan de wand, in een gesloten kastje bevindt zich het borstbeeld van burgemeester Echbert Klop, Hoogdijck Heemraet, Borgemeester en President Scheepen der Heerleyckheit Aalst 1722. Door zijn zitting in de dijkstoel was hij belast met de controle van het onderhoud van de dijk, de schepenbank functioneerde als een plaatselijke rechtbank waardoor een persoon als Echbert Klop vrij veel macht had in het dorp. Aan de muur hangen ook twee borden met daarop de namen van de predikanten die in Aalst gestaan hebben. Onder de kansel bevindt zich een gebeeldhouwde grafzerk waarop in laag reliëf gehouwen de figuren van een knielende man in harnas en van een knielende vrouw. De zerk vermeldt de familienamen Van Tuil en Van Aalst. De kerk is eigendom van de kerkelijke gemeente, de toren van de burgerlijke gemeente.

Het kasteel

Rechts van de Dr. C.J.K. van Aalststraat stond het voormalige kasteel, gedeeltelijk onder het schoolplein van de basisschool “De Burcht”. Een stukje oorspronkelijke gracht is nog zichtbaar. Het kasteel is tegelijk met dat van Brakel en Poederloijen gebouwd door Boudewijn de tweede, heer van Heusden. Het bestond waarschijnlijk uit een ronde zware woontoren, een “Donjon” genaamd met muren van ongeveer twee meter dikte. Verdediging was belangrijker dan wooncomfort. Toen Johanna van Aalst het kasteel in 1545 erfde kwam het kasteel

door huwelijk van Johanna in het bezit van de familie Torck, en later in het bezit van het geslacht Van Lynden. Zoals er rondom de kastelen van Poederrijen en Brakel veel gevochten werd, mogen we aannemen dat dat ook rond het kasteel van Aalst gebeurde. Uit een acte van 1495 is bekend dat Karel van Gelre, Johan van Aalst en diens zoon berispte omdat zij het kasteel met geweld genomen hadden tijdens een familie-ruzie. De laatste resten van het kasteel zijn in 1875 gesloopt.

Boerderij en oude Gereformeerde kerk

De boerderij aan de Dorpsstraat waar vroeger slager Nardus van der Linden woonde heeft nog een bakhuis. Op het erf links ervan was de Gereformeerde Kerk momenteel omgebouwd tot schuur.

Deze kerk bestaat al sinds 6 juni 1887, toen als Nederlands Gereformeerde Kerk. Sinds 1892 als Gereformeerde Kerk, per 11 november 1965 samengevoegd met die van Zuilichem. Al in 1836 werd in Aalst de kerkenraad van de Afscheiden gemeente bevestigd. Dit gebeurde door ds. H.P. Scholte. Jan Hasselman, “den schoolmeester” stelde in die tijd zijn woning beschikbaar voor de godsdienstoefeningen. Predikanten waren: R. van Giffen in combinatie met Veen, (van 1899-1903). G. Davelaar, in combinatie met Well (1905- 1912) en G.F. Snel (in combinatie met Hoenzadriel, Rossum en Well (1935-1947). Willem van Horssen, de zeilmaker kocht de kerk en de grond ervoor en bouwde in 1968 een woning voor de kerk die vanaf dat moment als schuur gebruikt werd.

Boerderij Adam en Eva

Aan het eind van de Dorpsstraat in de bungalow zijn twee beeldjes ingemetseld, een Adam en een Eva, afkomstig uit het voormalige kasteel van Aalst. Op deze plaats stond vroeger het huis van de Schout waar de beeldjes ingemetseld zaten in de zijgevel van de boerderij. De afbraak van dit huis heeft nogal wat beroering in de politiek gegeven.

Machinedijk

De funderingen van een molen aan de Veerbloksekade (Machinedijk) zijn helaas bij de laatste dijkverzwaring verdwenen. Naderhand stond er ook een watergemaal. Hier bevinden zich nog de oude uitlaatsluizen van de Drielse Wetering. Toen rond 1300 de dijkkring rond de Bommerwaard werd gesloten had het zin om de waterloop te gaan regelen. In 1321 gaf graaf Reinoud II van Gelre aan grondeigenaren het recht om de Bommelse wetering aan te leggen. Aalst, Well, Wordragen en Ammerzoden hadden toen al een wetering, Aalst had dankbaar gebruik gemaakt van een verlandde rivierarm. Deze “Meer” werd bij Aalst de “Eender” genoemd, de naam is verloren gegaan, maar de kade erlangs heet nog de Eendekade. De Eender was aan de Maaskant dichtgeslibd, maar door de “Meer” uit te diepen en ten Oosten van Aalst een meander af te snijden werd een goede afwateringsmogelijkheid gecreëerd. In 1320 kreeg de Drielse Wetering aansluiting op de “Eender”. Vanaf dat moment werd de wateroverlast voor Aalst zo groot dat men kaden langs de waterwegen aan moest leggen om overstromingen te voorkomen. Deze kaden werden weer als jaagpad

gebruikt voor het vervoer over water. Later is men de uitmonding van de Drielse wetering gaan verleggen. Met de ruilverkaveling in 1973 heeft men getracht zo veel mogelijk historie te bewaren en heeft men stukken van de Drielse wetering geschikt gemaakt voor recreatie. Het watergemaal “H.C. de Jongh” zorgt nu voor afvoer van de samengevoegde weteringen op de afgedamde Maas. De naam Zeedijk, ten Oosten van Zuilichem en Aalst herinnert nog aan oude bedijkingen om het opkomende water vanuit het oosten tegen te houden. De naam is ontstaan uit oudere benamingen van dit soort dijkjes, zoals Zeegdijk, Seegdijk, Zeiving en Sidewende.

Het gemaal H.C. de Jong

Het gemaal H.C. de Jongh in Aalst verzorgt de in- en uitlaat van water voor het gebied tussen de Waaldijk, Meidijk, Rijksweg Utrecht - Den Bosch, en de lijn over Bruchem, Kerkwijk en Aalst. Voor het ander gedeelte van de Bommelerwaard zorgt het gemaal “de Baanbreker” bij Wellseind.

Het werd in 1936 in bedrijf gesteld door de dijkgraaf H.C. de

Jongh, hij was dijkgraaf van de Bommelerwaard boven de Meidijk van 1924-1937. Het elektrische gemaal verving twee voorafgaande gemalen, een stoomgemaal met Fijnjepomp uit 1854 en een stoomgemaal met scheprad uit 1882, die beiden iets ten oosten van het huidige gemaal hebben gelegen.

Twee oude gedenkplaten in de achtergevel van het gemaal herinneren ons aan de vorige gemalen.

De oudste gedenkplaat is afkomstig van het gemaal uit 1854, de andere gedenkplaat is afkomstig van het schepradgemaal uit 1881. Inmiddels is het gemaal H.C. de Jongh gerenoveerd, de klus begon in april 1997 onder verantwoording van het bestuur van het polderdistrict Groot Maas en Waal en werd opgeleverd 13 mei 1998. De twee oude pompen zijn vervangen door twee nieuwe, volautomatische pompen. De een kan tweehonderd kubieke meter water per minuut verstouwen, de kleinere altijd nog 120 kuub. Ook de nieuwe krooshekreiniger, die het vuil en slib voor de waterinlaat weghaalt doet zijn werk nu op commando van de computer. Zowel de pompen als de reiniger worden vanuit de centrale in Druten aangestuurd. De pompinstallatie bemaalt een gebied van 3200 hectare. Er is ook een nieuwe gedenkplaat geplaatst, enkele tientallen meters achter het gemaal. Op het nieuwe kunstwerk staan op glas de namen te lezen van de bestuurders van het polderdistrict Groot Maas en Waal, een gebied tussen het slot Loevestein, de plaats waar Maas en Waal tezamen vloeien, en de Duitse grens, bij het land van Kleef. Het bestuur van een polder is eigenlijk de oudste democratische vorm in ons land. Helaas zijn de glazen platen inmiddels vernield

De bestuursvorm komt overeen met die van een gemeente, de dijkgraaf is te vergelijken met een burgemeester, de heemraden met de wethouders en de hoofdgeërfden met de leden van de gemeenteraad. Het bestuur van een polderdistrict kent twee hoofdtaken, de waterbeheersing, (sloten e.d.) en de waterkering (dijken). Het bestuur

bestaat verder uit leden van drie categorieën: ongebouwd, een synoniem voor agrariërs, gebouwd, een synoniem voor huiseigenaren, de derde categorie zijn de ingezetenen.

Op de plaat lezen we de volgende namen:

Dijkgraaf A.C.M. van Eekhout, de 6 heemraden: W.A. Arnts (ongebouwd Bommelerwaard), W. de Gaaij, M.H.M. Gremmen, G.J.M. Karnebeek, H.A.J. de Kleijn en J.M.Latijnhouwers.

Daaronder worden 18 hoofdgeërfden genoemd: G.B.M. van den Berg, H.J.Th. Coenen, E.M. H.B. Daamen van Wanroij, W.G. Derks, C.J.M. Diebels, A.J.J. van der Heiden, G.J.M. van Herwaarden (gebouwd Bommelerwaard), M.L. van Herwijnen (ongebouwd Bommelerwaard), P.A.Huijsman (gebouwd Bommelerwaard), J.C.L. de Kleijn, P.A.M. de Leeuw, J.B.A. Norp, A.J.M. Sengers, J.A. Slegh (ongebouwd Bommelerwaard), T.A.M. van der Veen-Sciarone, H.M.C.M. Vos (ingezetene Bommelerwaard) en P.G.I. Wilbers. Onder al deze namen staat tot slot nog genoemd de secretaris coördinator J.J.M. Knoops.

Onderwijs

Ulo.

In Aalst werd al in 1946 een Christelijke school voor uitgebreid lager onderwijs (ULO) in het leven geroepen. Het onderwijs speelde zich eerst af in een lokaal van de openbare lagere school aan de Maasdijk. Dat ene lokaaltje werd te klein en een catechisatielokaaltje, door de leerlingen een beetje smalend “het kippenhok” genoemd, werd als tweede lokaal ingericht.

In 1948 betrok de Christelijke Ulo een nieuw gebouw met drie lokalen, maar in de loop der jaren groeide de Ulo ook uit dit gebouw. Eén klas vond in de kleuterschool een onderdak, terwijl een andere klas in de duistere gang les kreeg. Het werd een hopeloze situatie. In zes jaar groeide het aantal van 40 tot 150 leerlingen. De “Vereniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs West Bommelerwaard en het Land van Heusden en Altena” begon plannen te maken voor een grote nieuwe school. De school werd ontworpen door architect Van Brakel uit Haarlem en in oktober 1955 geopend door mevrouw Pos-van Veen. Inmiddels staat op die plaats de huidige Emmahof. Door de invoering van de Mammoetwet in 1968 veranderde ook deze school in een Mavo. Door fusie met het Willem van Oranjecollege in Wijk en Aalburg verdween deze vorm van onderwijs uit Aalst.

V.l.n.r. Staand: Dhr. J. Schalk, Dirk Bouman, Ita van Dalen, Fia Oomen, Corrie van Esch, Marianne van Esch, Elly Duijzer, Diny van Bergeijk, Hannie van der Velden Jannie den Tek, Willy Smokers, Hennie van Wijk, Dhr. Van Baalen, Tonnie van der Laar en Cor Loef.

Zittend: Dick van Eck, Wim van Kooij, Teunis van Mourik, Anne van Hemert, Wim Bok, Eelco Kraan, Fré van Dalen, Wim Rodenburg, Anton Westerlaken en Piet Oomen.
(Een foto van de derde klas uit 1969/1970)

School met de Bijbel.

De oprichting van de “Vereeniging tot stichting en instandhouding eener School met den Bijbel in Aalst gemeente Poederloijen” vond al in 1908 plaats. Het bestuur bestond uit ds. A. Luteijn, voorzitter, P. Bisschop, secretaris, W. Van Ooijen, penningmeester, G.A. van de

Werken, J. Vernooij, J. Opstelten en W. Vernooij. In die tijd was er alleen de openbare school, men heeft verschillende malen geprobeerd deze school om te zetten in een Christelijke school. Het duurde echter nog tot 1931 voor er een “school met den Bijbel” in gebruik werd genomen. Het was een schoolgebouw in de Dorpsstraat met maar twee lokalen, De statuten van deze school werden op 23 januari 1932 bij koninklijk besluit goedgekeurd. De eerste onderwijzer en onderwijzeres waren de heer B.J. Teeters en juffrouw A. van de Wal. Al gauw werd het gebouw te klein, tijdelijk werden twee klassen ondergebracht in de aangrenzende gereformeerde kerk.

In 1948 werd een derde leslokaal en een bestuurskamer in gebruik genomen, in 1959 werd het weer uitgebreid met een leslokaal. In 1976 waren er al weer plannen om uit te breiden, echter werd al gauw besloten over te gaan tot nieuwbouw van een gezamenlijke kleuter- en lagere school, de huidige basisschool “De Burcht”.

Oude kerk van de Gereformeerde Gemeente

Aan de binnenkant van de Maasdijk stond de eerste kerk van de Gereformeerde Gemeente in Aalst. Naderhand werd het verbouwd tot

woonhuis. De nieuwe kerk van de Gereformeerde Gemeente werd gebouwd aan de prins Hendrikstraat. De kerk werd in oktober 1974 in gebruik genomen en bood plaats aan 168 personen. Tien jaar later werd al besloten het kerkgebouw uit te breiden. Het vergrote kerkgebouw werd in februari 1985 officieel in gebruik genomen.

Het Gement

Het Gement is de oude benaming van een stuk land waar, behalve aan de Maasdijk en in de Dorpsstraat, ook geleefd en gewerkt werd, één van de oudste gedeelten van het dorp Aalst waar uitsluitend arbeidershuisjes stonden. De boeren, de neringdoenden en de handwerkslieden woonden hoofdzakelijk aan de dijk. De huidige Wilhelminastraat was vroeger “het Gement”. Aan het eind ervan stond de dorpspomp.

Het dorp Brakel

Het dorp Brakel ligt aan de Waal, evenals de plaatsen Zaltbommel, Gameren, Nieuwaaal en Zuilichem op de jongste stroomrug in de Bommelerwaard, de Gamerense stroomrug, het verlengde van een grote stroomgordel in de Tielerwaard, die daar vanaf Est naar Waardenburg loopt. Op grond van Romeinse vindplaatsen langs de stroomgordel is het waarschijnlijk dat de bedding in de tweede eeuw nog water voerde.

De naam “Brakel” is waarschijnlijk een samenvoeging van twee woorden Brako, wat varens betekent, en Loo, een bekend achtervoegsel wat bos betekent. Uit de naam valt af te leiden dat dit gebied oorspronkelijk een bosachtig gebied moet zijn geweest met veel varens. De heerlijkheid Brakel vinden we al in de dertiende eeuw vermeld als afsplitsing van de landen van Altena.

Volgens een akte uit 1595 behoorde Brakel in die tijd tot de heerlijkheid Poederoyen. In vroeger eeuwen heeft de Waal vele malen zijn bedding verlegd. Tot de dijkking was dit gebied een delta met verhogingen in het landschap, ontstaan door bezinksel van de rivier.

Het patroon van het landschap met verhogingen en kreken is op de plattegrond nog te herkennen, zoals de rondingen van de huidige Burgemeester Posweg. Ook op de kaart van Fijnje uit 1838 is het patroon duidelijk te zien. In de loop der eeuwen is veel geëgaliseerd.

Loodrecht op de rivier wierp men woonterpen op waarop de boerderijen gebouwd werden. De kerk, het Spijker en de ernaast gelegen boerderijen liggen op zo'n terp. In de zeventiger jaren zijn door de dijkverzwaring veel karakteristieke dijkhuizen verdwenen.

Huis Brakel

Door verkoop kwam de Heerlijkheid Brakel in de 18e eeuw in bezit van Wilhelmus Wilhelmus. Deze liet in 1768 het tegenwoordige “Huis Brakel” bouwen. In 1780 kwam het landgoed in het bezit van het geslacht Van Dam. Wilhelmus van Dam liet het “herenhuis” in 1811 verbouwen en verfraaide de omgeving met een vijver voor het huis en een park in Engelse landschapsstijl rond de ruïne.

In 1977 werd het herenhuis verkocht aan de Gemeente Brakel en verbouwd tot Gemeenschapshuis met daarin de raadzaal/trouwzaal.

Begin 1982 was de verbouwing voltooid.

De huidige ingang was vroeger een binnenplaats, op de plaats van de bar was de mangelkamer. Zo hebben alle zalen een functie gehad in het familieleven van de geslachten Van Dam. In de ruimte wat nu de grote zaal is, stonden vroeger de rijtuigen, de paarden en de schapen. Ook was er een bergplaats voor het gereedschap. Nog één ding is het noemen waard: onder de raadzaal zit een kelder, in de tweede wereldoorlog was dit een “smokkelhol”, waarin vlees en spek werd bewaard. Om te beletten dat “vreemden” deze ruimte vonden was op het luik wat toegang verschafte tot de kelder een zware kast geplaatst.

Het bos, de ruïne en de oude moestuin

Het bos van Brakel is een typisch kasteelbos met bomen van wel meer dan 150 jaar oud en valt onder het beheer van het “Gelders Landschap”. Sommige delen van het bos zijn niet voor publiek toegankelijk omdat de flora daar kwetsbaar is en er diverse beschermde planten voorkomen zoals de gevlekte Aronskelk. In het voorjaar is het genieten van de Stinsenflora, een benaming voor plantensoorten die speciaal worden aangetroffen in tuinen bij adellijke woningen, zoals sneeuwkllokjes, narcissen, winterakoniet, sneeuwroem, blauw druifje en adderwortel. In de zeventiger jaren is het bos uitgebreid met zeven en een halve hectare nieuw loofbos zoals eiken, essen, beuken en esdoornbomen. totaal heeft het Brakelse bos 2300 meter wandelpaden. Volgens overlevering zou het kasteel Brakel rond 870 zijn gesticht door de Heer van Heusden, Boudewijn II, nadat zijn bezittingen hem waren ontnomen door de Vikingen. De eerste geschreven geschiedenis van het kasteel stamt uit de dertiende eeuw, met als onderwerp een zekere ridder Eustachius. In 1321 toen het kasteel door blikseminslag werd getroffen, schonken deze ridder en zijn zoon Stasekijn het aan de Graaf van Gelre en ontvingen het weer in leen terug. In 1407 werd het kasteel door Hollandse benden onder Graaf Willem VI van Holland geplunderd en in brand gestoken. Het definitieve einde kwam in 1672 toen Franse troepen onder Turenne het kasteel vernielden. Er resten alleen nog maar wat overblijfselen van het noodgebouw en van de hoektorens.

Het was Wilhelmus van Dam die in 1820 geïnspireerd werd tot het maken van een gedicht, waarvan de eerste drie coupletten als volgt luiden:

*Bij de ruïne van 't Huis te Brakel
Hier bij deez' grijzen muur, de trots der voorgeslachten,
Hier zit ik eenzaam neer verzonken in gedachten,
en peins, hoe op deez aard de tijd, met reuzen krachten,
kasteel en stulp vergruist.
Hier dartelde eens de vreugd in ruime ridderzalen;
Hier klonk het rondgezag, bij 't schuimen der bokalen;
Thans is ledig, woest, en waar mijn ogen dwalen
Zie 'k niets dan hoopen puin.
Maar weinig jaren nog, en 't puin is ook verdwenen;
Dan groeit er welig gras op deez' vermolmde steenen,
En zal men naauw gehoor aan 's landsmans woorden leenen,
Dat eens een slot hier stond.*

Enige jaren na het schrijven van dit gedicht werd de ruïne toch aangepakt, de zuidwestelijke toren werd (met een te kleine baksteen) hersteld, en een fragmentenmuur gebouwd waarbij men zerken uit de ontgraven grafkelder van de Hervormde Kerk werden opgenomen. Gevonden fragmenten uit de kasteelgracht werden enige tijd tentoongesteld in de ruïne en later overgebracht naar het Spijker.

De kerk

Oorspronkelijk gebouwd als Romaans kerkje en gewijd aan St. Martinus, de schutspatroon van het Utrechtse bisdom. Resten van het Romaans kerkje zijn te zien in de noordmuur van het schip waar zich tufstenen bevinden. De rondbogen van het schip zijn een mooi voorbeeld van de Romaanse bouwstijl uit de elfde en twaalfde eeuw, de spitsbogen tonen ons de gotische bouwstijl, vanaf het eind van de twaalfde eeuw in ons land toegepast. In de vijftiende eeuw werd de kerk verbouwd tot een driebeukige pseudobasiliek.

De kerk bezit prachtige koorvensters met gebrandschilderde ramen met de wapens van de heerlijkheid Brakel en die van de steden van het Nijmeegse kwartier Zaltbommel, Tiel en Nijmegen en van het kwartier zelf tevens wapens van verschillende heren van Brakel. In het schip staat een fraai gesneden preekstoel in Lodewijk IVstijl. Het orgel stamt uit 1895. De jaartallen boven het orgel verwijzen naar veranderingen en verbouwingen aan de kerk. 1645, 1749, 1825 en 1851. In 1825 is de preekstoel verplaatst, de grafkelder in het koor ontsloten en het ijzeren hek geplaatst.

In april 1945 is door oorlogsgeweld de kerk zwaar beschadigd en moest de spits het ontgelden. Bij de restauratie in 1950 en 1951 is er een nieuwe spits opgezet en is ook het voorportaal bij de ingang gebouwd.

De beschadigde kerk direct na de Tweede Wereldoorlog.

In 1980 is het interieur gerestaureerd en zijn de kerkbanken vervangen, ook is de vloer toen door natuurstenen plavuizen voorzien en is er centrale verwarming aangelegd. De herenbank is in die tijd bij een brand bij de restaurateur verloren gegaan. In 1995 is op de kerk een nieuw leien dak gelegd.

Interieur voor de restauratie van 1980.

De pony van Brakel

De Brakelse ponymarkt is een jaarlijks terugkerend familiefeest. oorspronkelijk kende Brakel een paardenmarkt, ingesteld rond 1750 door Baron Willem Hendrik Piek, Heer van Brakel. Hij leefde van 1668-1762. Tot ver in de negentiende eeuw was er levendige handel in Brakel. Op den duur veranderde deze markt in een jaarlijks terugkerende kermis met draaimolen, zweefmolen, worstelaars, kop van Jut, koek slaan en wat daar allemaal nog meer bij hoorde. Deze kermis werd in 1939 door de toenmalige burgemeester W.J. Pos afgeschaft. In 1963 is door burgemeester Jan Aantjes op de laatste zaterdag van september de ponymarkt ingesteld.

Het beeldje is een geschenk van de Rabobank, die enige tijd op het marktplein van Brakel gevestigd was op de plaats van de boerderij van de familie van de Veer. Het bankgebouw is gebouwd naar het oorspronkelijke model van de boerderij. De Rabobank is nu ook uit het dorp verdwenen en zijn er inmiddels woningen in gemaakt.

Het vrouwtje

Dit beeld, een schepping van de Giessense beeldhouwer Ton Koops, stelt een Brakelse vrouw voor, die met een zorgelijke blik kijkt naar de waterstand van de Waal.

In het verleden heeft Brakel nogal eens te lijden gehad van overstromingen.

Het bronzen beeld staat op de plaats, waar in het verleden het gemeentehuis "De Ronduit" stond.

Toen Graaf Reinoud II van Gelre het dijkrecht gaf was men nog niet uit de problemen. Diverse malen braken de dijken in de Bommeler-

waard, en het water kwam dan door de dijkring hoger te staan dan men gewend was, de mensen waren gedwongen hun woerden weer een stukje hoger te maken en men verliet de laagst gelegen gebieden.

Meestal werden de dijkdoorbraken veroorzaakt door ijssdammen. Bij de laatste dijkdoorbraak in de Bommelerwaard op 5 januari 1861 werden in Brakel 27 huizen direct door het water verwoest.

Dijkverzwaring

Door de dijkverzwaring in de zeventiger jaren moesten alle huizen aan de buitenkant van de dijk gesloopt worden, hierdoor veranderde het gezicht van Brakel aanzienlijk, maar is de veiligheid van de bewoners wel gewaarborgd.

In 1974 bracht Gemeenschapsbelangen, “de partij van de dokter”, een ware politieke aardverschuiving teweeg. De partij kreeg 34,7 procent van de stemmen en kwam met twee zetels in de gemeenteraad, vijf stemmen ontbraken om een derde zetel te bemachtigen. De partij was ontstaan uit verontwaardiging tegen het beleid van de gemeente inzake de dijkverzwaring en het saneringsplan Brakel-dorp. De strijd om het voormalige gemeentehuis De Ronduit werd zo ver doorgevoerd dat de rechter een vonnis moest vellen. Ook dit karakteristieke pand moest verdwijnen.

Het Spijker

Eens was het Spijker de voorraadschuur van het kasteel Brakel. De naam Spijker, afgeleid van het Latijnse woord Spicarium, verraaft de oorspronkelijke bestemming van dit gebouw. Spica betekent korenaar, het Spijker zou dan vanwege de onveiligheid in de Middeleeuwen een versterkte opslagplaats geweest zijn van koren, waar ook de beheerder van de “graanbelasting” woonde. De meeste “Spijkers” in ons land zijn verdwenen, in Drenthe vinden we er nog een aantal. Achter het Spijker is door middel van grondmetingen aangetoond dat er waarschijnlijk nog een gebouw gestaan heeft, wellicht ook een aanzienlijk slot, het kan zijn dat het Spijker met dit gebouw te maken had en niet met het verder gelegen kasteel, inmiddels verworpen tot een ruïne.

Het Spijker heeft in de loop der tijden meerdere functies gehad, zo was het een toevluchtsoord in roerige tijden en werden in de leenkamer de zogenaamde tienden, de belastingen geïnd. In de veertiende eeuw werden aan het Spijker aan de linkerkant cellen aangebouwd, waarin geruime tijd monniken hun verblijf hadden. Volgens de Gelderse volksalmanak verbleef hier zelfs een commanderie der ridders van St. Jan van Jeruzalem of van Malta. Behalve enkele Zaltbommelse burgemeesters werd het Spijker ook bewoond door de predikantenfamilie ds. Johannes Jeanette. Van hem gaan verhalen rond dat na zijn dood het spook van de dominee op de dag van zijn begrafenis jaarlijks rond het Spijker vertoefde.

Hierna kwam het Spijker in bezit van Godefridus van Everdingen die de oostelijke zeshoekige toren liet afbreken en schuren en stallen en

hooibergen en het geheel liet inrichten als “bouwerij” met koeien, varkens en paarden. In 1837 kwam het Spijker in bezit van de familie Wilhelmus van Dam. Een bekende bewoner was Dirk Willem van Dam (1901-1991), dijkgraaf van de Bommelerwaard en tijdens de oorlogsjaren werkzaam in het verzet. Na de bevrijding werd hij districtscommandant van de binnenlandse strijdkrachten in de Bommelerwaard. Het Spijker wordt momenteel bewoond door de familie G.O. van Dam.

De Nieuwendijk en de Batterij onder Brakel

De Nieuwendijk, waaraan de Batterij onder Brakel ligt, vormde de scheiding tussen het polderdistrict Bommelerwaard beneden de Meidijk en de buitenpolder het Munnikenland. Uit een afschrift van een oorkonde uit 1487 blijkt dat toen een overeenkomst tussen Brakel en Poederoyen afgesloten is om samen een nieuwe dijk aan te leggen. De twee partijen zijn toen verschillende dingen overeengekomen. De dijk zou komen te liggen tussen de Waarddijk en de Sluis van Poederoyen. De heemraden zouden trachten de gronden zo goedkoop mogelijk te krijgen. De kosten van aanleg en onderhoud zouden per morgen grond gelijk zijn. De aanleg mocht de waterlozing door de sluis van Poederoyen niet belemmeren ("ende mede dat die sluijse uijt weteren sal"). Elk dorp moest zijn eigen stuk dijk onderhouden, maar omdat het gericht Brakel een grote oppervlakte had, moest Brakel een

extra stuk dijk, op grondgebied van Poederoijen onderhouden. Echter Poederoijen wilde op dit grondgebied wel het halsrecht behouden (het recht om over kwestie van moord en doodslag te oordelen). Verder werd nog bepaald hoeveel er meebetaald moest worden (tienden) door de bewoners en landeigenaren. Bij dijkdoorbraak elders zou men trachten door doorsteken van de Nieuwe dijk het water kwijt te raken, de schade zou dan voor gemeenschappelijke rekening hersteld moeten worden, de dijk zou dan ook een voet hoger worden gelegd dan ze al was. Deze overeenkomst regelde waarschijnlijk het beheer en onderhoud van de Nieuwendijk tot 1838, toen het nieuw opgerichte polderdistrict Bommelerwaard beneden de Meidijk de taak van de dijkstoeien Brakel en Poederoijen overnam. Het fort aan de Nieuwendijk stamt uit het eind van de negentiende eeuw. Na de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871 ging men in Nederland de vestingen verbeteren. Er kwam een vestingwet in 1874, zodoende bouwde men ook in de periode 1879-1886 de Batterijen Brakel en Poederoijen. De grond die vrij kwam bij het graven van de grachten werd gebruikt voor de omwalling die een hoogte van 7 meter boven het maaiveld moest hebben. En een breedte van 6 meter om de manschappen enige bescherming te bieden en om het fort bij inundatie droog te houden. Op de onderkomens bracht men een laag grond aan van 2 à 3 meter dikte. Tot 1956 hebben beide forten deel uitgemaakt van de rechtervleugel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, een nationaal verdedigingsstelsel voor de verdediging van met name het Hollandse deel van Nederland. Het is in totaal 85 km lang en begint bij Muiden en Naarden, loopt via Utrecht-Oost en Asperen naar Gorinchem en zet zich voort in de Bommelerwaard-west en nog verder in het Land van Heusden en Altena (fort Giessen). Het gebied voor de linie kon onder water gezet worden om de vijand uit het oosten tegen te kunnen houden. In de Bommelerwaard zou het water dan staan tot aan de Zijving van Zuilichem/Brakel. Het stelsel is nooit gebruikt en raakte achterhaald door de komst van vliegtuigen die over de linie heen konden vliegen. De linie heeft cultuurhistorische, natuur- en ecologische waarde, hoort tot het cultureel erfgoed van Nederland en staat inmiddels op de Werelderfgoedlijst van de UNESCO.

De Steenoven

Vanaf de Waaldijk in Brakel lopen vier dammen richting rivier, de Veerdam, de Meidam, de Iependam en de Ovendam. Aan deze laatste dam stond voorheen de steenoven. In oude oorkonden is al voor 1550 sprake van de Brakelse steenovenswaard. In het archief van de familie Van Dam van Brakel zitten verschillende stukken die enige informatie geven over bouw en verhuur van deze ovens.

Het oudst bekende verpachtingcontract stamt uit 1649. Door Margrieta Torck, weduwe van Anthonis van Aeswijn, in leven heer van Brakel, wordt dan opdracht gegeven een nieuwe steenoven op de Visserswaard te bouwen. Deze oven werd toen door Aryen Hermans geëxploiteerd. Vijftig jaar later is sprake van de verpachting van de Iepenwaard door Carel Pieck aan Marinus Pompe, wederom voor de bouw van een steenoven en de exploitatie ervan. In het begin van de achttiende eeuw was Jacobus Buys als steenbakker in dienst van de heer van Brakel. Maria, de dochter van de steenbakker huwde Jan Grandia die de taak van zijn schoonvader overnam. In 1750 verzoekt Maria de rechter van de Bommelerwaard om verlof tot opsluiting van haar man in hun eigen huis vanwege allerlei misdragingen. Enige maanden later besluit het hof na verhoor van diverse getuigen zelfs om Jan Grandia in Rotterdam "in bewaring te stellen". Maria neemt dan de leiding van de steenoven voor enkele jaren over. Willem van Andel, de buurman van de Grandia's is dan de onderbaas. Per 1 januari 1764 is het G. van Everdingen die de steenoven huurt van Anne Frans Willem Pieck, heer van Brakel. Vanaf 1774 exploiteert hij de steenoven geheel voor eigen rekening.

In 1810 wordt Cornelis Schreuders aangesteld als onderbaas op de Brakelse steenoven. In 1833 volgt Arie Schreuders hem op. Hij geniet het voorloon van f 130.-- 's jaars, heeft vrije woning in het huis aan de oostzijde en het gebruik van de hofbomen. Ook krijgt hij toestemming tot het weiden van een melkbeest van de Timmerwaard tot de laan, tegen betaling van een tijdelijke schaar geld. Hij is elke dag verplicht het totaal aantal gevormde stenen te tellen, en op te schrijven, hij moet toezicht houden op de werknemers zoals de aardschieters en aardmakers en zorgen dat er goede specie aangevoerd wordt en dat de aarde "goed toebereid" wordt. In 1849 verhuurt Wilhelmus van Dam de steenoven aan Johannes Marinus van den Made, steenbakker woonachtig te Klundert. De steenfabriek heeft dan inmiddels twee tienmonds ovens en op het terrein staan loodsen, een woning, schuur, stal en enkele arbeiderswoningen.

Het terrein beslaat het gedeelte tussen de krib genaamd Princes en de sloot langs de Boterhof en de waard beneden de laan. In 1857 wordt de steenfabriek verhuurd aan Jacob Grada van Kuyk, steenfabrikant te Nijmegen. De heer van Brakel, Samuel P.J.C. van Dam van Hekendorp verhuurt het geheel in 1860 aan Hendrik Marinus van den Ham Beijerman, steenfabrikant te Waardenburg en in 1868 aan Jean Charles van Dam, steenfabrikant te Zaltbommel. Dat na de watersnood van 1861 maatregelen genomen moesten worden is duidelijk. De eigenaar Samuel P.J.C. van Dam krijgt van de minister van binnenlandse zaken in 1868 dan ook toestemming om de kade op de uiterwaarden te verhogen tot maximale hoogte van 5 meter 28 terwijl de kruinbreedte 1,5 meter mag bedragen. Tot 1945 heeft de steenoven als woonhuis gediend van de familie van Dalen. Ook dit gebied stond bij hoog water blank.

Springstof maakte een eind aan het bestaan van dit bouwwerk.

In de uiterwaarden zijn nog enkele resten terug te vinden die duiden op het bestaan van deze inmiddels verdwenen Brakelse steenoven.

